

NAJSTARIJI INVENTAR RIZNICE ZADARSKE KATEDRALE

Ivo Petricioli

Brojni zlatarski umjetnički predmeti iz riznica zadarskih crkava što su dospjeli do nas iz dalekih stoljeća srednjeg vijeka privlače odavno pažnju ne samo povjesničara umjetnosti, pogotovu u poslijeratnom razdoblju, otkad su zaslugom M. Krleže bili izloženi u Zagrebu. Dobili su tada naziv »Zlato i srebro Zadra« i kao takvi stekli znatnu popularnost. Koliko tu popularnost prati adekvatni znanstveni rad pokušao bih iznijeti u kratkim crtama. Rekao bih da rezultati nisu veliki, dapače jako su skromni. Ne bih krivio povjesničare umjetnosti, nego nedostatak konkretnih podataka, prvenstveno povijesnih izvora. Ono o čemu govore sami predmeti, neki s natpisom, izneseno je odavno. Deskripcije s tekstovima natpisa objavljene su najiscrpnije u Bianchijevu djelu »Zara cristiana« već 1877.¹ a fotografije i umjetnička analiza (ne sasvim ispravna) u Cecchellijevu katalogu umjetničkih predmeta u Zadru 1932. godine.²

Zasluga je C. Fiskovića da je 1959. prvi objavio neke nove arhivske podatke što se mogu vezati uz zlatarske radove. Tako je otkrio vrijeme izrade (1367. god.) i autore (zlatare Melšu i Radoslava) za bistu-relikvijar sv. Silvestra.³ Ukazao je da je zadarski zlatar Emerik Krnjić morao 1400. godine izraditi glave-relikvijare za relikvije sv. Kuzme i Leonarda⁴ i iznio podatke o izradi dvaju križeva za crkve u Žmanu i Božavi⁵ na Dugom otoku. Križ opatice Pave iz zadarskog samostana klarisa sv. Nikole mogao se datirati na osnovi arhivskih podataka o toj opatici oko 1370. godine, ali nije pronađeno ime autora.⁶ Stilske i zanatske osobine nekih križeva u zadarskoj okolici upozorile su na određene zlatarske radionice iz vremena gotike.⁷ Djelo zlatara Franje iz Milana⁸ i Zadrana Tome⁹ podrobnije je analizirano i — na tome se moramo zaustaviti.

¹ C. F. Bianchi, *Zara Cristiana, Zara 1877*, str. 251—262, 325—333.

² C. Cecchelli, *Zara, catalogo delle cose d'arte e di antichità*, Roma s. a. (ali 1932), str. 37—65, 76—97.

³ C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959, str. 123

⁴ Ibidem, str. 124.

⁵ Ibidem, str. 127.

⁶ I. Petricioli, *Srebrni križ zadarske opatice Pave*, Peristil I/1954, str. 128—130.

⁷ Idem, *Prilozi izučavanja srednjovjekovnog zlatarstva u Zadru*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 2/1961—62, str. 132—140.

⁸ Idem, *Skrynja sv. Šimuna u Zadru*, Zagreb 1983.

⁹ Idem, *Zadarski zlatar Toma Martinov*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 25/1985—86, str. 149—159.

Da bismo krenuli nešto naprijed u izučavanju tog zanimljivog i vrijednog materijala, želio bih ovom prigodom ilustrirati jedan zaboravljeni povijesni izvor koji o tome pruža dosta podataka. Riječ je o inventaru riznice zadarske katedrale što ga je dao sastaviti gradski knez Aleksandar Zorzi 15. siječnja 1427.¹⁰ Mletačka vlast, nakon što je zavlada dalmatinskim gradovima, htjela je dobiti jasan uvid u vrijednosti koje se u njima nalaze. Nekoliko godina ranije, 19. X 1421. sastavljen je tako katastik posjeda zadarske komune, te Nina, Vrane, Novigrada i Ljubča.¹¹ U doba kad je spomenuti inventar riznice sastavljen bio je nadbiskup Mlečanin, prvi nakon što je Venecija zavladała Zadrom, Blaž Molin.¹² Povod za sastavljanje inventara bila je kneževa odluka da se te vrijedne stvari bolje i kontrolirano čuvaju, tako da je odredio da tri osobe budu za to odgovorne. Ključ »prvih željeznih« vrata riznice držat će gradski knez, ključ drugih nadbiskup, a ključeve ormara zastupnik (procurator) crkoviinarskog odbora (*fabrica*).

Taj je spis bio u stručnoj literaturi i ranije poznat. Njegov regist je objavljen već u »Listinama« Š. Ljubića¹³ i u publikaciji Namjesničkog arhiva u Zadru »Tabularium«,¹⁴ a 1890. godine cijeli je tekst proučio i objavio svoja zapažanja V. Brunelli. Objavio ih je u danas teže pristupačnom zadarskom časopisu »Scintille«.¹⁵ Nadovezujući se na Brunellijev rad odlučio sam ga opsežnije analizirati, ukazati na određene pojedinosti u njemu i povezati s onim što se nakon 1890. godine postiglo u istraživanju.

Inventar se znatno razlikuje od današnjeg. Mnogi vrijedni predmeti davno su nestali, a drugi su pristigli u riznicu iz drugih crkava, nešto u doba turskih ratova, ali najviše u doba francuske vlasti u Zadru kad su neke crkve i samostani zatvoreni. Ipak nekoliko značajnih predmeta iz tog inventara sačuvali su se do danas. Analizirat ću predmete redom kako se u njemu navode.

Inventar započinje srebrnim pozlaćenim relikvijarom u obliku škripanje, gdje se čuva glava sv. Krševana. Kad je taj predmet nestao nije poznato. Brunelli ističe da se ne spominje u inventaru iz 1641. godine ni u kasnijima¹⁶ i upozorava da se svečeva glava čuva u katedrali u Kotoru

¹⁰ Historijski arhiv u Zadru (dalje HAZd), Ducali e terminazioni, Lib. I, fol. 17'—18, stara num. XXXI, nova 38. (v. prilog)

¹¹ S. Antoljak, Zadarski katastik iz XV st., Starine JAZU, knj. 42/1950, str. 371—417.

¹² Bianchi, o. c., str. 53.

¹³ S. Ljubić, Listine o odnošajih Južnog Slavenstva i Mletačke republike, sv. IX, str. 19.

¹⁴ Tabularium II, str. 99

¹⁵ V. Brunelli, Contributo alla storia del santuario delle reliquie e del tesoro della basilica metropolitana di Zara, Scintille A. III/1890 no. 2. 3, 8.

¹⁶ Brunelli navodi slijedeće inventare: a. najstariji od 15. I 1427 (kojim se ovdje bavimo); b. Inventar od 1. XI 1641. u »Libri consiliorum Comunitatis Jadre« (Naučna biblioteka — Zadar), c. Inventar Valerija de Ponte, arcidakona iz druge pol. 17. st. (Naučna biblioteka — Zadar); d. L. Fondra, Storia

i da je prema legendi tamo dospjela posredstvom nekog franjevca negdje na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće.¹⁷

Drugi predmet jest relikvijar u obliku ruke za relikviju — također sv. Krševana. Ruka je zlatna, a nosač srebrn. Ukrašena je dragim kamenjem i biserima. Brunelli ispravno misli da je taj relikvijar ona ruka za koju se kasnije smatralo da sadrži relikviju sv. Donata.¹⁸ Bianchi je opširno opisuje na osnovi kasnijih inventara. On donosi podatak da je bila prodana krajem 18. stoljeća da se namaknu sredstva za rekonstrukciju krova katedrale i ostale radove u njenoj unutrašnjosti. Taj je relikvijar bio po njemu od »suhog zlata«, ukrašen filigranom, dragim kamenjem i emajliranim likovima. Na srebrnom, pozlaćenom podnožju nalazio se natpis: »**Rex Colomanne hic Rector Amandeviae, hoc bene fecisti, retribui tibi quod voluisti**«. ¹⁹ U vizitaciji nadbiskupa Luke Stelle iz 1622. on je slično opisan, time što je istaknuto da su slova natpisa ugravirana i ispunjena crnom smolom, dakle izvedena u niello-tehnici.²⁰

Slijedeći predmet je također ruka-relikvijar sv. Krševana, srebrna i pozlačena. Sačuvala se do danas.²¹ Navode se nadalje dva srebrna stopala djelomično pozlačena »za koja se kaže« da su sv. Krševana. Do danas su se sačuvala dva takva relikvijara, ali nije sigurno da li su to upravo ova što se u inventaru spominju. Ona se međusobno razlikuju. Jedno ima osobine kasnogotičkog zlatarstva,²² a drugo, osim svojim oblikom, ukazuje na kasnije vrijeme.²³ Na margini našeg inventara pored opisa triju srebrnih kruna, o kojima će biti kasnije riječi, stoji bilješka da su krune uništene 1496. godine da se srebro upotrijebi za izradu stopala sv. Krševana i table za oltar. Brunelli je upozorio da bi se taj podatak mogao povezati s prepravkom stopala o kojima je riječ.²⁴

Slijedi opis srebrne pozlačene škrinjice s nekoliko emajliranih pločica, »u kojoj, kažu, trebale bi biti« neke relikvije i košulja sv. Krševana. Ta se vrijedna škrinjica, izrađena 1326. godine sačuvala do danas i često je u literaturi bila reproducirana s likovima zadarskih svetaca što su na njoj aplicirani i izrađeni vrlo kvalitetno u emajlu.²⁵

dell'insigne reliquia si S. Simeone, Zara 1855.; e. Farlati, *Illyricum Sacrum* Vol. V, f. Officia propria sanctorum celebranda in civit. atq. universa archid. jaderina, Jaderae 1833; g. *Bianchi*, o. c.

¹⁷ *Brunelli*, o. c., no. 2, str. 11

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Bianchi*, o. c., str. 149.

²⁰ Naučna biblioteka u Zadru, ms. 393, G. A. G/urato/, *Stato della Chiesa e della Diocesi di Zara*, fol.50: »Brachium S. Donati Episcopi conditum in theca ex auro purissimo confecta gemmis pretiosis, ac unionibus laccata in forma Brachij efficta qua circa vertebam manus hoc habet elogium celatum ac encausto nigro imputam: Rex Colomanne...«

²¹ *I. Petricioli*, *Stalna izložba crkvene umjetnosti Zadar (katalog)*, Zadar 1980, str. 69 br. 38 gdje je navedena literatura o njoj.

²² *Ibidem*, str. 91, br. 75

²³ *Ibidem*, str. 132, br. 121.

²⁴ *Braunelli* o. c., str. 11

²⁵ *Petricioli*, *Stalna izložba ... (o. c.) str. 66.*

Dalje se navodi relikvijar lopatice sv. Marka koji se sačuvao do danas u obliku kako je tu opisan.²⁶ Slijedeći relikvijar jest ruka s istaknutim kažiprstom izrađena za relikviju prsta Ivana Krstitelja. Spominje se i prsten na tom prstu. Relikvijar se sačuvao, a prsten je nestao.²⁷ Brunelli smatra da je taj prsten onaj što ga je prema Bianchiju našao nadbiskup Karaman prilikom svoje vizitacije 1746. godine u škrinjici sv. Krševana (s emajlima). Prsten je imao gemu s likom Ivana Krstitelja i ugraviran natpis »Melchior, Gaspar, Balthasar«.²⁸ Slijedi relikvijar u obliku kristalnog tabernakula s česticom Kristove spužve optočen srebrom »s nekim rupama«. Relikvijar se do danas sačuvao. Poznat je zbog podnožja u obliku četiriju zmajeva, koji se u literaturi često reproduciraju, i zbog tehnike »à jour« oko kristalne čaše.²⁹ Brunelli sumnja bez opravdanja da se opis u inventaru odnosi na taj sačuvani relikvijar.³⁰

Dalje susrećemo relikvijar sv. Siksta u obliku ruke s podnožjem »tek pozlaćenim i na novo izrađenim«. Taj relikvijar, što se do danas sačuvao, datirao se pogrešno tek u 16. stoljeću.³¹ Spominje se dalje srebrni pozlaćeni križ s Kristovim likom, bez relikvija. Takvih križeva-relikvijara, obično nazivanim »ophodnim« ili »procesionalnim« raspelima, sačuvalo se dosta u Zadru i u zadarskim selima, pa nije isključeno da je taj što se u inventaru spominje jedan od sačuvanih. Slijedeći opisani predmet jest poznata bista-relikvijar Marije Magdalene iz 1332. godine do danas sačuvana.³² Tada se na njoj nalazila srebrna kruna, koja danas nedostaje. Iza nje navodi se bista-relikvijar sv. Uršule, a opis točno odgovara onoj koja se odavno naziva bistom sv. Marte.³³ Očito je da su se nazivi za pojedine relikvijare tokom vremena mijenjali zbog prekida tradicije.

Slijedi »glava sv. Jakova de Nodao (Brunelli čita »Nadao«) pokrivena srebrom s nekoliko pozlaćenih svetaca naokolo«. Riječ je o vrijednom ranoromaničkom relikvijaru valjkastog oblika s poklopcem u obliku polukugle, često reproduciranim u literaturi, na kome su iskucani brojni svetački likovi.³⁴ Sv. Jakov »sasječeni« (S. Iacobus intercisus) jest perzijski mučenik iz 5. stoljeća. Tako ga navodi Bianchi na osnovi zadarske crkvene tradicije.³⁵ U inventaru stoji pored imena teško čitljiva riječ za koju nisam uspio naći značenje.

Dvjesto srebrnim pozlaćenim ikonama što se dalje opisuju moramo posvetiti malo više pažnje. Jedna ima u reljefu pozlaćeni lik sv. Martina na konju, a druga tri pozlaćene svetačke figure. U vizitaciji nadbiskupa Stelle iz 1622. i u kasnijim inventarima one su detaljnije opisane. To su

²⁶ Ibidem, str. 61.

²⁷ Ibidem, str. 63.

²⁸ Brunelli, 1. c.; Bianchi, o. c., str. 147.

²⁹ Petricioli, o. c., str. 84, br. 62.

³⁰ Brunelli, 1. c. Mjesto »Tabernaculum« pročitao je u inventaru »carbunculum«.

³¹ Petricioli, o. c., str. 93, br. 79.

³² Ibidem, str. 67, br. 34.

³³ Ibidem, str. 71, br. 40.

³⁴ Ibidem, str. 46, br. 3.

³⁵ Bianchi, o. c. str. 155—156., L. Réau, Iconographie de l'art chrétien, T. III/II, Paris 1958. str. 704.

ikone relikvijari. Prva je imala poduži natpis: **»Paulus, Martinus, et Mladenus Corvatae Praesides S. C. P. fieri jusserunt. Donatus vero Britannicus Canonicus et Chrysogonus Nassius Fabricae Procuratores vetustate deformatum Joannis Robobelli Antistitis cosensu in melius restituerunt 1496.«** Tri lika na drugoj ikoni predstavljala su sv. Petra i Pavla i proroka Danijela. Pored njih nalazio se natpis: **»Paulus Banus Croatorum et totius Bosne Dnus me fecit fieri ad honorem S. Petri, S. Pauli et S. Danielis Prophetae.«** U inventaru iz 1833. godine te dvije ikone se više ne spominju, a mjesto njih navodi se škrinjica koja se do danas sačuvala. Za nju je tada zapisano, što je prenio i Bianchi, da su u njoj pohranjene relikvije sv. Petra, Pavla, Martina i proroka Danijela, što su se ranije nalazila u dvjema tablicama s citiranim natpisima. Ta novija škrinjica-relikvijar ima s prednje strane pričvršćenu srebrnu tablicu renesansnih osobina s iskucanim svetačkim likovima uokvirenim arhitektonskim motivima. S lijeve strane je odrezana. U sredini je prikazan lik uskrslog Krista, a sa strane sveci — zadarski zaštitnici. Lijevo od njega (desno od gledaoca) Donat i Krševan, a desno (lijevo od gledaoca) Stošija. Nedostaje najvjerojatnije sv. Šimun koji je pri rezanju tablice uklonjen. Na bočnim stranama i na poklopcu škrinjice nalaze se aplicirane četiri kvadratne iskucane srebrne pločice s jednakim likovima dvoglava orla s ugraviranim slovom »M« na prsima. Bianchi opisujući ovaj relikvijar nije prepoznao lik uskrslog Krista pa ga naziva sv. Danijelom.³⁶ Brunelli misli da to nije prorok Danijel, ali ne daje novo tumačenje. Njega su zanimali natpisi na starijim relikvijarima-ikonama i usporedio je njihove tekstove različito navedene u raznim inventarima. (Nije poznao Stellinu vizitaciju po kojoj su ovdje citirani natpisi). Razmatrao je ličnost »Martina« Bribirskog, koji nije poznat u povijesnim izvorima. Iznio je točno mišljenje da ukras sadašnjeg relikvijara nije sastavljen od starijih ikona, nego da su na njega aplicirani srebrni ukrasi s nekih drugih crkvenih predmeta dospjelih u katedralu, kako rekosmo, početkom 19. stoljeća.³⁷ Cecchelli opisujući škrinjicu smatra da je prednja pločica sa svetačkim likovima pripadala starom relikvijaru s oznakom godine 1496, jer se tako ona po stilskim osobinama može datirati.³⁸ Dvoglavi orlovi bi po njemu mogli pripadati vremenu knezova Bribirskih i u prilog tom mišljenju sasvim pogrešno navodi reprodukciju pečata knezova Bribirskih u Klaićevoj »Povijesti Hrvata«.³⁹ Međutim, na tom pečatu nije prikazan nikakav orao nego njihov karakteristični heraldički motiv — orlovo krilo, tako da tu Cecchellijevu pretpostavku treba odbaciti. Cecchelli, međutim, smatra ispravno da se ime »Martinus« navedeno na starom relikvijaru-ikonu ne odnosi na nekog kneza Bribirskog, nego na lik sv. Martina, te da su ga prepisivači pogrešno spojili s tekstom posvete knezova Bribirskih. M. Grgić pak misli da je škrinjica nastala 1496. i da se reljef može pripisati zadarskom zlataru Tomi Martinovu, koji je 1497. izradio reljef u unutrašnjosti škrinje sv. Šimuna, a za dvoglave orlove kaže da su dijelovi »izvorne škrinje« i da predstavljaju »jedan oblik grba obitelji

³⁶ *Bianchi*, o. c. str. 164

³⁷ *Brunelli*, o. c., Scintille no 3, str. 22.

³⁸ *Cecchelli*, o. c., str. 59.

³⁹ *V. Klaić*, *Povijest Hrvata I*, Zagreb 1899, str. 271.

Šubić (pretenciozni grbovi?)⁴⁰ Nakon iznesenih mišljenja možemo zaključiti da je o porijeklu ukrasa današnje škrinjice najispravnije mislio Brunelli i da se ne može ništa sa sigurnošću pretpostaviti o dvoglavi orlovima. Zaista je šteta što se obje ikone nisu sačuvala. Jedna je bila nepromijenjenog oblika iz vremena Pavla i Mladena Bribirskih, a druga je bila prepravljena 1496, ali je, izgleda, ipak bila sačuvala prvobitne osobine iz istog tog vremena. Nije isključeno da su one bile otuđene istom prilikom kad i ruka-relikvijar s Kolomanovim natpisom.

Čitajući dalje inventar nailazimo na srebrni relikvijar u obliku glave »nov, prazan i nedovršen« u koji će se smjestiti glava sv. Leonarda. Taj nam podatak govori dosta o tom vrijednom relikvijaru sačuvanom do danas. Kako sam spomenuo, Fisković je pronašao dokument kojim se zlatar Emerik Krnjić obvezao izraditi relikvijare za glave sv. Leonarda i Kuzme.⁴¹ Ja sam bio posumnjao da je taj posao obavljen, jer se izrada relikvijara sv. Leonarda spominje u oporuci zadarskog plemića Krševana Krišave od 5. travnja 1440. godine.⁴² Prema inventaru glava je početkom 1427. godine bila izrađena, ali ne toliko da se mogla u nju smjestiti relikvija. Po tome nije sigurno tko je njezin autor. Rad je mogao započeti Emerik i prekinuti ga, ali isto tako je toliko mogao uraditi i neki drugi zlatar u vremenu između 1400. i 1427. godine. Tako nedovršen relikvijar stajao je do 1440. kad je Krišava zavještao novac da se rad nastavi. Brunelli upozorava da se drevno poprsje, na kome se danas nalazi ta srebrna glava, ne spominje u kasnijim inventarima, nego tek u onom iz 1833. godine.⁴³

Nadalje se u inventaru spominje drvena kutija s crkvenim ruhom i relikvijama sv. Donata. Nije se sačuvala. Brunelli pretpostavlja da bi to mogla biti ona što se opisuje u inventaru iz 1641. s relikvijama sv. Donata. Za nju se tu kaže da je od čempresovine, pokrivena pozlaćenim srebrenim limom, na poklopcu je grb nadbiskupa Pesara, a naokolo su u vrlo plitkom reljefu neki likovi.⁴⁴ Da se zaista radi o tom relikvijaru, bilo bi u inventaru, kojim se bavimo, spomenuto da je kutija pokrivena srebrenim limom! Opis u inventaru iz 1641. sasvim odgovara poznatom relikvijaru sv. Aroncija.⁴⁵ Čudno je da sastavljači tog inventara nisu znali kome pripada, kad je na njemu natpis, i krivo ga pripisali sv. Donatu.

⁴⁰ Zlato i srebro Zadra i Nina, (autor kataloga M. Grgić) str. 165. Moram samokritički reći da sam se i ja poveo za Grgićevim datiranjem škrinjice u 1496. god. (Petrioli, o. c. str. 104). No renesansna pločica s iskucanim likovima zadarskih svetaca mogla je nastati oko te godine (v. Idem, Zadarski zlatar Toma Martinov, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru sv. 25/1985—86, str. 156.)

⁴¹ V. bilj. 4. Fisković je tu relikvijar datirao u 16. st.

⁴² Petrioli, Stalna izložba (o. c.) str. 95. Krševan (*Chrisogonus de Crisauis*) zavještao je svojom oporukom 50 dukata da se dovrši srebrna glava sv. Leonarda i to u roku od četiri godine, o čemu moraju voditi brigu zadarski nadbiskup i opat sv. Krševana (HAZd, spisi zadarskog notara Nicolaus de Benedictis, B. II, F. I/4, fol. 105). Krševan Krišava se vjerojatno može poistovjetiti s Krešulom Krešavom (*Cresulus de Cresaua*) jednim od četvorice sa-vjetnika kneza A. Zorzija pri sastavljanju inventara (v. prilog!)

⁴³ Brunelli, o. c., Scintille, no. 2, str. 11.

⁴⁴ Brunelli, 1. c.

⁴⁵ Petrioli, Stalna izložba (o. c.) str. 46, br. 2.

Dalje se u našem inventaru spominju četiri kutije izrađene od slonovače. U jednoj su relikvije sv. Izidora, jedna je izduženog oblika, a jedna mala je okrugla. U inventaru iz 1641. prema Brunelliju spominje se samo jedna kutija od slonovače, i to s malim likovima u reljefu. U kasnijim inventarima se još spominje, a u onom iz 1833. više je nema. Relikvije sv. Izidora se u inventaru iz 1641. nalaze u drvenoj oštećenoj kutiji, pokrivenoj srebrnim limom. Kasniji inventari spominju jednu srebrnu kutiju, a onaj iz 1833. godine je bez nje.⁴⁶

Nadalje čitamo da se u našem inventaru nalazi jedna oslikana kutija, jedno izdubeno drvo u obliku kutije i unutar njega neko olovo s relikvijama i neka kutija bez poklopca s nekoliko malih emajliranih pločica, s jednim kristalnim štapićem i dvjema malim ampulama. Slijede tri srebrne krune, od kojih su dvije pozlaćene i ukrašene dragim kamenjem (jedna još i biserima). One su, kako rekosmo, 1496. prepravljene u relikvijare stopala sv. Keršovana i u neku tablu za oltar. Nakon njih se opisuje ormarčić u kojem se nalaze dvije lubanje, jedna sv. Kuzme, a druga sv. Leonarda postavljene na srebrne stalke u obliku cijevi.⁴⁷

Spominju se na kraju dvije srebrne veće posude, dvije velike srebrne ampule, srebrna pozlaćena mitra, nadbiskupski križ i u maloj škrinjici papinska bula o oprostima grijeha u katedrali i crkvi sv. Marije Velike. Brunelli upozorava da bi spomenuta mitra mogla biti ona što se detaljnije opisuje u inventaru iz 1641. godine. Tamo se kaže da je mitra izrađena od srebra, ukrašena biserima i manjim kipićima svetaca od pozlaćena srebra te grbom nadbiskupa Luke iz Ferma iz 1380. godine (Brunelli ispravlja navedenu dataciju: nadbiskup Luka bio je u Zadru od 1400. do 1420. god.)⁴⁸ O toj mitri znamo danas nešto više. Pronađen je spis datiran 13. travnja 1413. kojim je zadarski zlatar Stjepan pok. Petra pred svojom radionicom u ulici zlatara potvrdio da je od kapelana nadbiskupa Luke primio 240 malih libara za izradu mitre i pastoralu i to na račun svog honorara od 6 solda za svaku unču srebra što će je izraditi. Naručene predmete izradit će do mjeseca listopada iste godine.⁴⁹

Ni srebrni nadbiskupski križ nije se sačuvao, isto tako ni »velike« ampule ni dvije posude.

Nakon svega što je izneseno možemo reći da je inventar iz početka 1427. godine vrijedan izvor za poznavanje povijesti zadarske katedrale. On pruža podatke u prvom redu o situaciji u tom vremenu, i što se tiče kulta pojedinih svetaca i što se tiče materijalnih mogućnosti, kulturne razine i umjetničkih zahtjeva naručilaca, a u uspoređenju s kasnijim inventarima dokumentira promjene koje su nastale u riznici. Pada u oči da se među relikvijarima ne spominje nijedan sv. Stošije (Anastazije) kojoj je katedrala posvećena. Njezina relikvija — paljevina čuvala se u malom mramornom sarkofagu još od vremena biskupa Donata (poč. 9. st.), tako da nije bilo potrebe izraditi poseban relikvijar.⁵⁰ Učinit će to

⁴⁶ Brunelli, o. c., Scintille no 3, str. 22

⁴⁷ Tako prevodim »*super duos canones*«, ali nisam siguran da li je točno.

⁴⁸ Brunelli, 1. c.

⁴⁹ HAZd, Spisi zadarskog notara Teodora de Prandino B. I, F. I fol. 390.

⁵⁰ Cecchelli, o. c., str. 25

tek nadbiskup Stella 1622. godine.⁵¹ Naprotiv sv. Krševanu, zaštitniku zadarske komune izrađen je čitav niz relikvijara. Kako smo naveli: škripanja za glavu, druga, ukrašena emajlom za košulju, dva relikvijara u obliku ruke i dva u obliku stopala. U crkvi sv. Krševana u Zadru nema relikvija tog sveca. Izgleda da su svečevi relikvijari odmah nakon što je Venecija zavladala Zadrom 1409. godine preneseni u riznicu katedrale. U inventaru samostana sv. Krševana od 27. ožujka 1449. godine ne navodi se nijedna relikvija.⁵²

Ipak najviše nam pažnju privlače oni predmeti iz inventara, što su nestali. To su razne kutije i kutijice s manje važnim relikvijama. Navodi se jedna oslikana, vjerojatno drvena. S obzirom na datum inventara pretpostavit ćemo da je bila u najmanju ruku gotičkog stila, a vjerojatno i starija, bizantskih ili romaničkih osobina. Još su privlačnije kutije od slonovače. Inventar svojim šturim tekstom ne pruža nam detaljniji opis da li su i kako su bile ukrašene. Manja okrugla kutija spominje se u inventaru iz 1641, i to da je ukrašena likovima. Taj nam podatak asocira razne kutije od slonovače iz ranijih stoljeća kršćanstva.

Dakle u riznici zadarske katedrale bilo je vrijednog materijala koji je davno otuđen. Ako tim kutijama pridružimo dvije zlatne ruke-relikvijare ukrašene dragim kamenjem, biserima i emajlom: onu sv. Krševana (ili sv. Donata), o kojoj je bilo riječi, i drugu posvećenu sv. Eufemiji, što se ovdje ne spominje, a Bianchi nas informira da je istom prilikom bila potkraj 18. stoljeća prodana,⁵³ ima razloga da žalimo za onim što je izgubljeno. To moramo imati na umu kad proučavamo postojeći inventar »zlata i srebra« zadarskog.

PRILOG

INVENTAR RIZNICE ZADARSKE KATEDRALE 1427. G.

Historijski arhiv u Zadru, Ducali e terminazioni, Lib. I, fol. 17—18, stara num. XXXI, nova 38.

Diee mercurei (!) xv mensis Januarij (Miiij XXVJ Indictione quinta (r. 15. 1. 1427.)

Magnificus ac generosus vir dominus Alexander georgio pro serenissimo ducali dominio Venetiarum honorabilis Comes Ciuitatis Jadre ac districtus Vnna (!) cum Nobilibus Viris ser francisco de grubogna ser Cresulo de Cresaua ser Jacobo de lubauacis et ser laurencio de pechiaro honorabilibus consiliarijs suis existentibus simul in santuario posito in Ecclesia sancte Anataxie Et diligenter videntes et mature considerantes Reliquias sanctorum Et allia Argentea in dicto santuario existentes more solito Et Cupientes bohum huius patrie Jadrensis Ne defectu gubernatoris dicte Res depereant deliberavit ad perpetuam memoriam futurorum vt semper dicte Res Reperire ac Videre possint quod in presenti Registro omnia (!) ordinate Annotate sint vt Inferius distincte continentur. Quarum quidem Rerum in dicto santuario existentium in bona custodia et conseruatione prefactus (!) dominus comes prouidit quod ipse et successores sui tenere debeant Vnam clauem Videlicet prime porte feree Et dominus Archiepiscopus et succesores sui tenere debeant Vnam clauem secunde porte dicti sanctuarij Et procurator secularis fabrice sancte Anastaxie ac succesores sui tenere debeant claues armariorum in

⁵¹ *Petricioli*, o. c., str. 133.

⁵² HAZd, Spisi zadarskog notara Nicolaus de Benedictis, B. I, fasc. 12, fol. 25^v—26.

⁵³ *Bianchi*, o. c., str. 143.

quibus stant dicte Reliquie et Argentea Que Res distincte apparent inferius
Et primo videlicet

Capstam vnam argenteam in Aure tam (!) in qua Est caput sancti
grixogoni

- Item brachium vnum Cum manu Aurea cum lapidibus et perlis cum pede
argenteo in quo est brachium sancti grixogonis (!)
- Item brachium vnum cum manu argentea inaureata in quo est brachium
mixiam sancti grixogoni
- Item pedes duos Argenteos partim Aureatos qui dicuntur esse pedes sancti
grixogoni
- Item Capsetam unam Argenteam in Aureatam cum quibusquibus smaltis
sine clavi in qua dicitur debere esse Aliquas Reliquias Intus Et Ca-
lixiam sancti grixogoni
- Item spalam vnam argenteam cum tribus pedibus Aureatam in qua est
Vnum fustum spali sancti marci
- Item brachium unum cum manu Argentea in Aureata cum uno fusto digiti
sancti Iohannis batiste cum vno Annulo in digito
- Item tabernaculum vnum de Cristalo cum parte Spongie domini nostri
Iesu Christi laboratum argenteo in Aureato cum Aliquo foramine
- Item brachium vnum cum manu Argentea in Aureata cum pede heris
Aureato fabricato de Nouo cum Reliquijs sancti sicsti pape
- Item Crucem vnam Argenteam in Aureatam cum domino nostro Iesu
Christo sine Aliqua Reliquia et Vacua
- Item Caput vnum Argenteum cum Capillis aureatis in quo est Caput san-
cte marie madalene cum vna Corona argentea
- Item Caput vnum argenteum mediocre cum Capillis aureatis cum uno
frixo Circa in aureato inferiori in quo est pars Capitis beate Vrsule
Virginis
- Item Caput vnum argenteum Album Nouum vacuum non completum in quo
Aliquibus sanctis Circum Circa aureatis
- Item Anconam vnam argenteam in Aureatam in parte cum sancto mar-
tino ad equum cum Reliquijs Intus
- Item Anconam vnam argenteam cum tribus figuris Aureatis
- Item Caput vnum argenteum Album Nouum vacuum non completum in quo
debet poni Capud (!) sancti Leonardi
- Item Schatolam vnam Lingeam (!) Cum paramento et Reliquijs sancti
donati
- Item schatolam de volio (!) cum duabus Croxetis argenteijs Et vno pomolo
de Cristalo Ensis sancti grixogoni
- Item schatolam vnam lungam de avolio cum Aliquibus Reliquiis Intus
- Item vnam Cassetam parvam de auolio cum Reliquijs sancti sideri (!)
Intus doctoris
- Item schatoletam tondam parvam de auolio sine Cuperchio cum Reliquiis
vestis sancti grixogoni
- Item schatolam vnam pictam cum Aliquibus Reliquiis Intus
- Item lingum (!) vnum Cavum in formam schatolete cum Reliquiis Intus
cum Aliquo plumbo Intus cum Reliquiis
- Item Schatolam vnam sine Cuperchio cum quibusquibus parvis smaltis et
fustum vnum Cristali et Ampulas duas parvas
- Item Coronam vnam argenteam in Aureatam cum perlis et lapidibus con-
factis
- Item Coronam vnam Argenteam in Aureatam cum Aliquibus lapidibus
confactis
- Item Coronam vnam argenteam sine Aliqua Re (in margine: »nota quod
corone contrascripte per procuratores fabrice cum consensu antistitis

fuerunt destructe et posite ad fabricationem duorum (?) pedum s. grisogoni et tabule s. Altaris 1496«

- Item Armiarolum vnum in quo stant duo Capita vnum sancti Cosme et Alterum sancti leonardi super duos Canones more Argenteos
- Item bacille unum argenteum
- Item stangnatam unam argenteam
- Item Ampulas duas magnas (!) argenteas ab Altari
- Item mitriam vnam solepnem fulcitam argento Aureato cum perlis et lapidibus contactis
- Item Crucem vnam Argenteam Aureatam ab archiepiscopo cum fusto heris aureato
- Item bulam papalem Indulgentie Remissionis peccatorum Eccliarum sancte Anastaxie et sancte marie presbiterorum in qua Requiesit (!) corpus sancti Simeonis Justi positam in vna parva capseta

Ego griuardus de griuardo de Justinopoli papali et Imperiali auctoritate notarius Nec non ad presens Cancelarius prefacti (!) domini Comitis de Eius mandato scripsi Res suprascriptas in presentij quaterno vocato Registrum omnium Rerum.

LE PLUS ANCIEN INVENTAIRE DU TRÉSOR DE LA CATHÉDRALE DE ZADAR

Ivo Petricioli

L'auteur publie le texte intégral de l'inventaire du trésor de la cathédrale Sainte Anasthasie (Sv. Stošija) de Zadar, rédigé par A. Zorzi, gouverneur vénitien de la ville, le 15 janvier 1427. Dans un commentaire du texte, l'auteur attire l'attention sur l'importance des données, principalement sur les objets qui ont disparu au cours des temps. Il analyse particulièrement deux icônes-reliquaires commandées à la fin du XIIIes. ou tout au début du XIVes. par deux seigneurs croates, Pavao et Mladen, princes du Bribir. Un des deux reliquaires fut modifié en 1496. Dans l'inventaire de 1833 ces reliquaires ne sont plus mentionnés et, à leur place, figure un coffret contenant les reliques de saints qui s'y trouvaient. A propos de ce coffret, différentes opinions controversées ont fait l'objet d'articles scientifiques. L'auteur considère que ses éléments décoratifs ne proviennent pas des icônes et qu'il faut les considérer comme disparus. Dans la suite de l'article, l'auteur discute, quant au reliquaire, sur la tête de saint Léonard qui s'est conservée jusqu'à nos jours. Dans l'inventaire, il figure comme reliquaire neuf, devant recevoir les reliques. En 1440, K. Krišava, noble de Zadar, lègue par testament l'argent nécessaire pour terminer le reliquaire. (Ce reliquaire était indiqué dans les publications scientifiques comme datant du XVIes.). En ce qui concerne la mitre décorée, mentionnée et décrite en détail dans l'inventaire de 1641, l'auteur apporte une nouvelle donnée trouvée dans les archives notariales de Zadar: la mitre fut faite en 1413 par un orfèvre de Zadar, Stjepan, fils de Petar, décédé. (La mitre n'a pas été conservée). Pour finir, l'auteur attire l'attention sur plusieurs boîtes, dont l'une était peinte, et les trois autres, en ivoire, figurant dans l'inventaire, ont disparu depuis longtemps.